

HET NIEUWS VAN TOEN

MAART 2023

www.twa2.nl

EDITIE 6

LEEUWARDER BIEROPROER 24 Juli 1487

impresie van het bieroproer te Leeuwarden in 1487.
Bron: Leeuwarder Courant, 28 januari 2022

A. WASSEBERGH [1855]

In het jaar 1435 werd de stad Leeuwarden met de Parochiën Oldehove en Hoek vereenigd. Onder de voorwaarden dezer vereeniging behoorde ook, dat te Leeuwarden, Vetkoopersgezind en altijd den Schieringers vijandig, gedurende den winter geen ander bier, dan dat, hetwelk in de stad zelve was gebrouwen, mogt gebruikt worden. Later had de Regering het invoeren van Haarlemmer- en ander uitheemsch bier geheel verboden. Dit was zeer tegen den zin van vele burgers en Edelen, benevens de landlieden, als belemmerende de algemeene en burgerlijke vrijheid. Het besluit werd nogthans op allerlei wijze gehandhaafd.

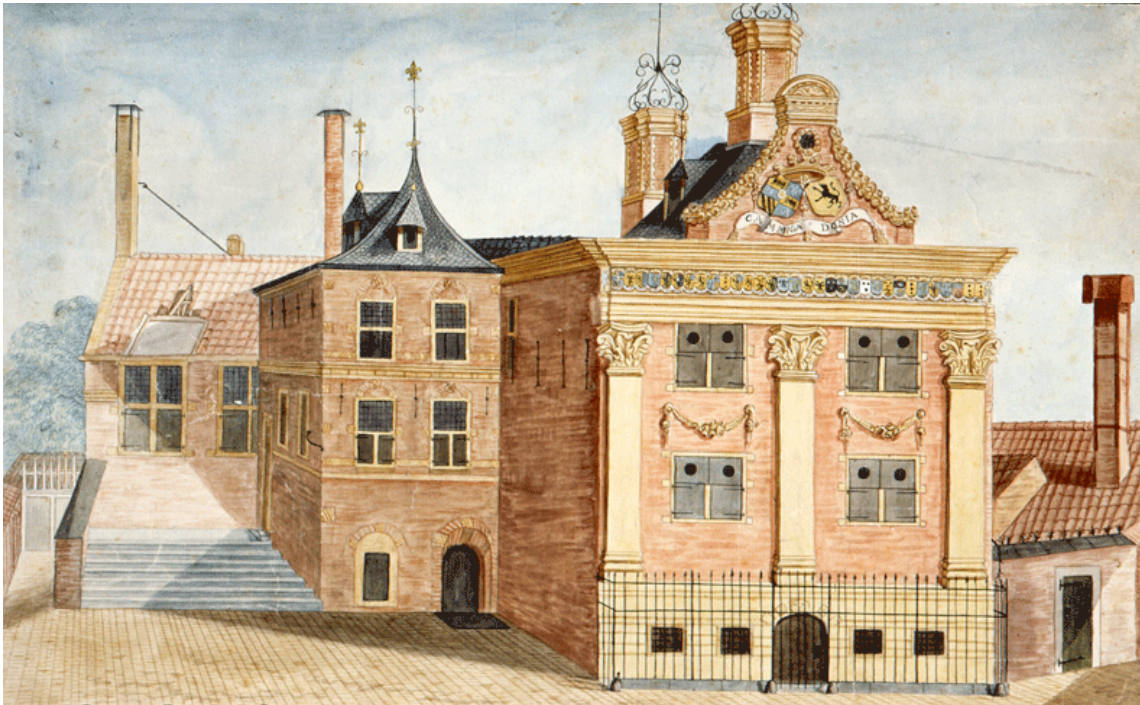
Op zekeren dag bevindt zich een aantal landlieden met eenige burgers van Leeuwarden in een zeker huis Haarlemmer bier drinkende. Dit komt den brouwers ter oore, die daarheen gaande de landlieden verbieden meer van dat vreemde bier te drinken, zeggende, dat zij de ordonnantie van de Overheid overtreden. Zulks wordt door de boeren zeer euvel opgenomen; van woorden komt het tot daden; er ontstaat eene vechtpartij tusschen hen en de brouwers; deze bekomen hulp van andere burgers, en de boeren nemen de vlugt naar het Amelandshuis, toen bewoond door PIETER VAN CAMMINGHA, Heer van Ameland, die den Schieringers zeer genegen was.

Weldra is de mare hiervan door de gansche stad verspreid; zij komt in rep en roer; eene groote menigte verzamelt zich voor het huis van CAMMINGHA, eischende, dat men de overtreders van het gebod zal uitleveren, en toen CAMMINGHA dit weigerde, belegert het zamengeschoolde volk zijn huis en bedreigt het met plundering. Geheel Oostergoo en Westergoo was binnen kort van dit voorval onderrigt, en zelfs velen, die anders onpartijdig waren, keurden het gedrag van de Vetkoopersgezinde Leeuwarders af.

Overal, waar de Schieringers iets te zeggen hadden, werd de alarmklok geluid, en de landlieden werden opgeroepen, om op Barrahuis bijeen te komen. Daar verzamelden zich, den 24 Julij 1487, de Schieringers met de Sneekers en Franekers, en namen het besluit om den volgenden dag vroeg in den morgen Leeuwarden aan te vallen. De Leeuwarders, die hunne stad van krijgsvolk ontbloot hadden, hetwelk door hen naar Bolsward gezonden was, bemerkende, wat er op handen was, vertrouwden zich niet genoegzaam op hunne magt. Eenige verstandige en vreedzame burgers bragten door gepaste redenen het volk zoover, dat men goedvond, twee adellijke vrouwen, namelijk FROUK; Weduwe van KEIMPO UNIA, en DOED, Weduwe van HAYE HERINGA, die beide in de stad in groote achting stonden, in den vroegen morgen van den 25en Junij naar het leger te Barrahuis te zenden, teneinde pogingen in het werk te stellen, om de Schieringers van hun voornemen te doen afzien.

Deze vrouwen, en het leger aangekomen zijnde, smeekten, staande in het midden der Edelen, dat zij niet op Leeuwarden zouden aanvallen, om alle onheil en bloedstorting voor te komen; dat de rampen van den burgeroorlog de verschrikkelijkste waren; dat zij hen derhalve baden, bij het behoud van het Vaderland, hunne troepen terug te trekken; dat het beter was, als vredelievende menschen, indien er door de Leeuwarders iets onvoorzigtigs bedreven was, de zaak ter beslissing aan goede scheidslieden over te geven. Deze redenen der vrouwen, met weenende oogen uitgesproken, roerden het gemoed van sommige der Heerschappen, welke terstond eene vergadering belegden en na beraadslaging besloten, den Pastoor van Goutum, Heer JOUKE, eenen brief van den volgenden inhoud te doen schrijven: “de Leeuwarders zouden in gelijke voorregten en vrijheden leven als de andere gedeelten van Friesland, en niet afwijken van het verbond, met de Sneekers en Bolswarders vóór zes jaren gemaakt, met anderen vreedzaam handelen, hun geene beleedigen aandoen, ieder in zijne eer en vrijheid laten, het volk door nieuwe instellingen geene schade toebrengen, elk en een iegelijk vrij laten koopen en verkoopen naar voormalig gebruik door geheel Oostergoo en Westergoo, en de rust niet verstoren.

Vervolg op pagina 2

18de-eeuwse weergave van het oorspronkelijke Amelandshuis aan de Voorstreek

LEEUWARDER BIEROPROER

Vervolg van pagina 1

Met dezen brief zonden zij de vrouwen naar Leeuwarden terug en gaven haar in last, om daarbij te zeggen, dat, wanneer men de punten, in den brief vermeld, aannam en vóór den middag dien, met het Stadszegel, ten blijke van toestemming, bekrachtigd, terugzond, zij de stad zouden sparen en met hun leger aftrekken, zoo niet, dat men haar dan met geweld zoude aantasten. De vrouwen, in de stad terugkomende, deden verslag van haar wedervaren.

De brief, in eene algemeene vergadering te Leeuwarden gelezen zijnde, verwekte veel onrust en verdeeldheid, en, daar men liet in gevoelen niet eens was, sprak eindelijk PIETER SYBRANDS AUCKAMA, de Olderman, een braaf en verstandig man, zijne stadgenooten dus aan: "ik zie in dezen eisch niets, dat onbillijk is, of strijdig met de geregtigheden van onze stad; en bijaldien het voorgestelde niet genoeg mogt beantwoorden aan den wensch der burgers, behoort gij te bedenken, niet, wat hoop op winst of hebzucht u raden, maar wat billijk is en in onze magt; de toestand van zaken is zoodanig, onze magt; de toestand van zaken is zoodanig, dat de grootste gevaren u dreigen,

moord, brand, plundering, ja de ondergang van het gemeenebest; ik vrees, dat de muren der stad het magtig vijandelijk leger niet zullen wederstaan; het zal wijselijker gehandeld zijn, het naderend onweder af te wenden, en de haven in te zeilen, welke zich aanbiedt, dan zich in het grootste gevaar te begeven; en ik oordeel derhalve, dat men de voorgestelde voorwaarden moet aannemen, teneinde het gemeenebest niet aan het uiterste verderf ter prooi te geven." Het is ligtelijk te begrijpen, dat alle verstandige lieden zijnen wijzen raad goedkeurden — doch niet alzoo het volk: de doldriftigsten riepen vloekende en dreigende uit, dat zij ieder, die zijn zegel aan den brief hechtte, zouden doodslaan; dat alzoo de stedelijke voorregten, vrijheden en voordeelen zouden ondermijnd worden; dat zij liever wilden sterven, dan dulden, dat de ingezetenen van Westergoo iets zouden koopen of verkoopen in Oostergoo; dat het hunne vijanden waren, die hun geluk benijdden; dat zij, die met den vijand heulden, hun den moed niet behoefden te benemen; dat hunne vestingwerken in goeden staat waien en den aanval der belegeraars gemakkelijk konden wederstaan, en dat zij na den eersten storm, indien zij denzelfden verloren, dadelijk uit één zouden stuiven; zóó zouden zij zich in het bezit hunner voordeelen het zal wijselijker gehandeld zijn,

het naderend onweder af te wenden, en de haven in te zeilen, welke zich aanbiedt, dan zich in het grootste gevaar te begeven; en ik oordeel derhalve, dat men de voorgestelde voorwaarden moet aannemen, teneinde het gemeenebest niet aan het uiterste verderf ter prooi te geven." Het is ligtelijk te begrijpen, dat alle verstandige lieden zijnen wijzen raad goedkeurden — doch niet alzoo het volk: de doldriftigsten riepen vloekende en dreigende uit, dat zij ieder, die zijn zegel aan den brief hechtte, zouden doodslaan; dat alzoo de stedelijke voorregten, vrijheden en voordeelen zouden ondermijnd worden; dat zij liever wilden sterven, dan dulden, dat de ingezetenen van Westergoo iets zouden koopen of verkoopen in Oostergoo; dat het hunne vijanden waren, die hun geluk benijdden; dat zij, die met den vijand heulden, hun den moed niet behoefden te benemen; dat hunne vestingwerken in goeden staat waien en den aanval der belegeraars gemakkelijk konden wederstaan, en dat zij na den eersten storm, indien zij denzelfden verloren, dadelijk uit één zouden stuiven; zóó zouden zij zich in het bezit hunner voordeelen bevestigen, en Westergoo; en Sneek hun de wet niet voorschrijven. Het geweld zegevierde over de wijsheid en voorzichtigheid. Men maakte zich nu tot den strijd gereed. De Schieringers, op den bepaalden tijd geen antwoord ontvangende en verbitterd, dat men hunne voorstellen van vrede niet had aangenomen, braken terstond op, vielen de stad aan de Oostzijde, waar zij toen nog open lag, woedend aan, des middags omtrent drie uren, met een leger, hetwelk uit 8000 man bestond, over hetwelk de woeste WOPR LIEUWES JUCKEMA van Boxum bevel voerde. De twee eerste hevige aanvallen der talrijke belegeraars werden dapperlijk afgeslagen, doch de Schieringers hervatteden den storm, bemagtigden de stad, plunderden haar en vermoordden vele burgers. AUCKAMA de Olderman der stad werd doodgeslagen, volgens het zeggen van sommigen, door zijne eigene ongebonden levende bloedverwanten, volgens anderen door EPO VAN AYLYA van Witmarsum, Grietman van Wonseradeel. Vele aanzienlijke en vermogende lieden werden gevangen genomen en grotendeels naar Sneek gevoerd, de overigen op de Stinsen van Schieringer Edelen verdeeld. Van de twee nieuwe Leeuwarder stukken geschut werd het grootste onbruikbaar gemaakt en het andere weggevoerd, en aan het overwinnend legerhoofd JUCKEMA werd het bestuur van de deerlijk geplunderde stad opgedragen.

Vervolg op pagina 3

verboden Haarlems bier leidt tot oproer

J. A. MULDER

Wat er aan vooraf ging
Op 21 januari 1435 sloten het stadsbestuur van Leeuwarden enerzijds en de pastoor en deken van Oldehove en Pieter van Cammingha anderzijds twee verdragen. Die maakten een einde aan een lang proces waarin Leeuwarden een onafhankelijk bestuur en een eigen rechtspraak had verworven. Van deze nieuwe verworvenheden maakte de stad goed gebruik door te streven naar een monopoliepositie van haar ambachtlieden en haar marktfunctie ten opzichte van het omringende platteland.

Het ging daarbij vooral om de concurrentie van de steden Dokkum, Franeker en Sneek in te dammen. Dit gelukte maar ten dele. Het verzet uit Westergo (Sneek en Franeker) was het meest weerbarstig en in Oostergo wist Dokkum haar

positie in noordoost Friesland goed te handhaven. Uiteindelijk wist Leeuwarden een soort van economische hegemonie te vestigen in het noorden, zuiden en midden van Oostergo. Dat proces was niet zonder slag of stoot verlopen. Het Leeuwarder streven wekte behoorlijk veel irritatie met name in Westergo, waarbij het verschil tussen de Schieringse en Vetkoperse partijen een belangrijke rol speelde.

In 1482 was er enige verbetering gekomen doordat de Vetkopersgezinde steden Leeuwarden en Bolsward voor een periode van vier achtereenvolgende jaren een soort vrijhandelsverdrag hadden gesloten met de Schieringse steden Sneek en Sloten. Daarin werd bepaald: 'sullen wy eendrachtelijk holden, elckor der anderen ende mitalcanderen vrij te copen, ende to vercopen, ende to reijssen, vrij ende feijlich'. Ieder mocht dus met zijn eigen producten in elke stad vrij handel drijven en de veiligheid op de wegen werd verzekerd. De termijn van vier jaar was echter nauwelijks verlopen of Leeuwarden verbood om 'uitlandsch' bier in de stad te tappen en te gebruiken. Dit betekende dat

het in die dagen zeer gewaardeerde Haarlems bier, dat uit duinwater gebrouwen zuiverder en gezonder was, dan het soms uit brak water in Leeuwarden gebrouwen bier, niet meer ingevoerd en getapt mocht worden. Dit wekte veel wrevel op, vooral in Westergo waar men gebelgd was over het feit dat Leeuwarden het verdrag van 1482 weigerde te verlengen.

Op een kwade dag, de dag voor Sint Jacob (25 juli) eiste een aantal boeren in de stad Haarlems bier, dat hun klaar blijkkelijk ook werd geschonken. Onwillekeurig gaan hierbij de gedachten uit naar een welbewuste provocatie. Te denken valt aan een actie van een paar zogenoemde 'ruters' in dienst van in dit geval een Schieringer hoofddeling: Worp Juckema.

Worp Lieuwes Juckema, is de tweede echtgenoot van Eelck Feyesdr Eysinga een directe voorouder van Ynse de Jong (17 generaties)

LEEUWARDER BIEROPROER

Leeuwarden, Nieuwestad

Vervolg van pagina 2

Bij het indringen van den vijand was een aantal ingezetenen uit Leeuwarden gevlugt naar YGO GALAMA, opperhoofd der Vetkoopers, dien zij aanporden, om van zijn slot te Noordwolde de Sneekers, welke zij voor den eersten oorsprong van hun ongeluk hielden, te bestoken. Dit geschiedde, en zij hielpen hem de Sneekers zoo veel mogelijk te berooven en te benadeelen, en hunne schepen en goederen weg te nemen, waar zij konden. Hierover verstoord, riepen BOCKO VAN HARINXMA en de Sneekers de Franekers en alle andere Schieringers uit Oostergoo en Westergoo op. In groot aantal kwamen zij te Sneek bijeen, en trokken vandaar op den 29en Augustus met het groote Sneeker stuk geschut, Snelke genaamd, naar Koudum voor het huis van YGO GALAMA, hetwelk zij op den 21en September bemagtigden. Verscheidene landlieden, die er in bezetting lagen, benevens de ongehuwde zuster van GALAMA, IDISCHE genaamd, en vele rijke huislieden werden gevangen genomen en naar verschillende Schieringer Stinsen gebracht.

Vervolgens gingen zij den 29en September naar de Stins van GALAMA te Oudega in Hemelum-Oldepheert belegeren, terwijl hij zelf afwezig was, buiten 's lands gereisd zijnde, om krijgsvolk te werven. Deze Stins was zeer sterk, en niet dun na veertien dagen belegs en vele stormen bemagtigden zij haar; de bezetting, die op hoop van ontzet, gelijk YGO haar beloofd had, zich niet wilde overgeven, moest eindelijk bukken, nadat de muur van het gebouw aan de eene zijde bijna geheel was platgeschoten. OTTO zoon van YGO GALAMA, die in plaats van zijn vader het bevel op de Stins gevoerd had, word naarr het huis van EPE HETTINGA in de Hommerts in Wijnbriteradeel gevoerd, en de gevangenen hier en daar verdeeld. De Stins werd, even als die te Koudum, met grooten ijver afgebroken; de grachten werden gedempt, en, terwijl men hiermede nog bezig was, kwam YGO GALAMA tot ontzet, met duizend man, die hij in Holland van den Stadhouder EGMOND gekregen had, in de Lemmer aan, doch vernemende wat er gedurende zijne afwezigheid was voorgevallen, en dat de Schieringers hem te gemoet trokken, betaalde hij den krijgslieden hunne soldij, en dankte hen af.

St. Anna Parochie, 1855

FAMILIEBANDEN

Van menig persoon die genoemd wordt in de verhalen over de bieroproer is wel een familieband te ontdekken:

- PIETER VAN CAMMINGHA heeft een familieband met Arend Horjus
- WEDUWE VAN KEIMPO UNIA heeft een familieband met Arend Horjus
- WORP LIEUWES JUCKEMA heeft een familieband met Ynse de Jong
- EPO VAN AYLJA heeft een familieband met Ynse de Jong
- YGO GALAMA heeft een familieband met Arend Horjus
- BOCKO VAN HARINXMA heeft een familieband met Ynse de Jong
- OTTO GALAMA heeft een familieband met Arend Horjus

Bovengenoemden zijn meestal directe familie, in andere gevallen broer/zus van directe voorouder. Over de meeste van deze figuren zal in latere afleveringen worden geschreven.

Koyt

Roland de Jong

In 1374 werd er in Hamburg een vernieuwend bier op de markt gebracht, het Hamburgs witbier. Dat bier was een dusdanig succes dat er in Nederland een goedkopere imitatie van werd gebrouwen. Naast gemoute haver en enige tarwe werd hiervoor ook een deel gerstemout gebruikt. Het kuitbier had tussen de 4 en 6% alcohol en was daarmee een stuk lichter dan het hoppenbier dat in die tijd populair was. Kuitbier of Koytbier bevatte hop en geen gruit, zoals bij de gruitbieren.

Kuit werd eind 14e eeuw onder andere genoemd in een Utrechtse verordening van 17 Augustus 1397:

1. Wie koeyt tappede voer Hamborger bier, die verboerde V (5 Vlaamse placke), also dicke alst yemand dede. 2. Ende wie koeyt tapt, die en zel gheen Hamborgher tappen, bi denzelven koer voerscreven.

Direct in de allereerste bronnen werd dus de relatie met het Hamburger bier gelegd waar toen net een verandering van recept had plaats gevonden. In plaats van een deel van de haver werd nu ook gerst gebruikt. In Hollandse steden als Delft, Gouda en Haarlem werd het in grote hoeveelheden geproduceerd en drukte het andere biersoorten uit de markt. Ook in het noorden van het huidige Duitsland werd kuit gebrouwen.

Het in Leeuwarden geïmporteerde bier was Haarlems Koyt. Het Haarlems bier was zuiverder, omdat zij duinwater konden gebruiken.

De samenstelling van het Haarlemse kuitbier was voor 30 vaten bier in totaal 62 achtendelen graan (32 achtendeel haver, 20 gerst en 10 tarwe). Een achtendeel was ongeveer 34 liter.

In de late middeleeuwen dronk men ongeveer 400 liter bier per jaar. Men dronk het niet omdat het water te vies was, maar omdat men water drinken voor dieren vond en omdat wijn te duur was. Wijn was voor de Edelen.

Tegenwoordig wordt er ongeveer 70 liter bier per jaar gedronken.

Dy Leytse lape,
En Haerlemmer tape,
En Schiere yiel,
Bringe Vrieslandt ine wiel.

Het Leidse laken, het Haarlemmer bier en de Schieringse partij brengen Friesland tot verderf.

Rijmpje uit 1487

Bierbrouwer in de late middeleeuwen

Amelanderhuis te Leeuwarden

Pieter van Cammingha Schuldig of onschuldig?

J. MULDER | VAN DER AA

Zo zaten dan demonstratief op die kwade dag vermoedelijk een aantal ruters van Worp Lieuwes Juckema, Schierings hoofdelling te Boksum, luidruchtig te slempen van hun Haarlems bier. Dit trok de aandacht van de onraad ruikende Leeuwarder brouwers.

Spoedig zagen zij dat niet hun bier, maar Haarlems bier werd genoten. Ze grepen in: 'en dit gaf aanleiding tot eene vechtpartij tusschen hen en de brouwers, die door de burgers ondersteund, de overhand behielden', zo verkondigt Eekhoff.

Tegen een dergelijke overmacht dreigden de goed geoefende boeren, waarschijnlijk tegen de verwachting in, het onderspit te delven en zij trachtten aan de boze menigte te ontkomen. Ze renden naar de stins van Pieter van Cammingha, eveneens een Schieringer en het stadsbestuur niet al te best gezind. Hij nam hun terstond op, vergrendelde de poort en wei-gerde de mannen uit te leveren. De van woede briesende brouwers en de opgewonden menigte dreigden nu de stins te overmeesteren en te plunderen.

Het kan haast niet anders of Cammingha moet van de actie van de boeren op de hoogte zijn geweest.

Het bierverbod had ook hem nogal mishaagd, zoals de kroniekschrijver Worp van Thabor meedeelt. Hij moet echter op een totaal andere afloop van de coup hebben gerekend. Hij was er zeker van op de hoogte dat Worp Lieuwes Juckema, vermoedelijk aangemoedigd door het stadsbestuur van Sneek, van plan was om dat vermaledijde Leeuwarden eens een lesje te leren. De woedende Leeuwarder bevolking voor de dichte poort van het sterke Camminghahuis op Hoek ging op die bewuste kwade dag dan ook geheel uit van een complot tussen Juckema en Cammingha en denklijk hadden ze gelijk.

Een tegengestelde mening blijkt uit een verklaring van tien jaar later van een ooggetuige van de gebeurtenissen. Een monnik uit het Jacobijner klooster, Henric Franeker verklaarde in 1497 dat Cammingha helemaal niet was

voorbereid op de vechtpartij. Integendeel die had hem ten zeerste verrast en erger nog, Cammingha vreesde het geweld en was zelfs 'in perikel ende anxta sijns lives' zo erg zelfs dat, hij Henric, meteen uit het Jacobijner klooster naar het belegerde Camminghahuis was gegaan om Pieter bij te staan. Hij trof daar, zo blijkt uit zijn verklaring een ontredderde stinsheer aan. Er waren totaal geen voorzieningen, bier en brood ontbrak. Er was slechts ander-half tonnetje 'supa', karnemelk, waar men het mee moest doen. Sommige medebroeders brachten daarom, verborgen onder hun mantels, als redding een paar kannen bier en wierpen enige broden over de muur en het staket rond het hof. En wat de bewapening betreft, volgens Henric wees niets daarop. Hij had zelf gezien dat de 'bussen en arbussen' onder de roest zaten en niet gereed waren voor een strijd. En hij had ook gezien dat men zich 'wild socht' om het buskruit te vinden want niemand kon zich meer herinneren waar ze dat nu wel hadden opgeborgen!

Pieter van Cammingha, Heer van Ameland, zoon van Hayo Jelmera, die den naam van Cammingha aangenomen had naar zijner vrouws eersten man, en van Doedt van Dekema, was, ofschoon zich anders in de partijschappen niet mengende, een vijand van het verbond met Groningen, en deed in 1492 te vergeefs zijn best, om Leeuwarden te beletten daartoe toe te treden,

maar moest kort daarna, toen genoegzaam iedereen zich daarbij voegde, zelf wel daartoe overgaan en beloven zijn sterk gebouwde huis te Leeuwarden, in geval van oproer, voor eenige tijd aan de bondgenooten te zullen inruimen.

Op nieuwjaarsdag 1494 werd hij, wegens Oostergoo, benoemd tot een der vier-en-twintig regters, die met den nieuw verkozen Potestaat, Juw Hettes Dekema, het hoogste gerechtshof in Friesland zouden uitmaken. Vijf jaren daarna werd hij op zijn daartoe gedaan verzoek door den Hertog van Saksen bevestigd in zijn erfregt op de heerlijkheid Ameland.

'en dit gaf aanleiding tot eene vechtpartij tusschen hen en de brouwers, die door de burgers ondersteund, de overhand behielden'

In 1504 teekende hij mede den reversaalbrief aan hertog Georg van Saksen, en was twee jaren daarna, van wege dien Vorst, Grietman van Leeuwarderadeel en Tietjerksteradeel. Met Hessel van Martena, Edo van Jongema en Tjaerd van Burmania werd hij gecommiteerd, om de gevangene Heeren Tjaerd Mockema en Jemme Herjuwsma, in 1512, wegens vermeend verraad, door den Saksischen Stadhouder gevat, op het Blokhuis te Leeuwarden te ondervragen. Toen Hertog George tot onderhoud van zijn leger, in April 1514, eene belasting, alleen ten laste van de landeigenaren, wilde instellen, was hij een van degenen, welke zich hiertegen het sterkst verzetteden, en wel voornamelijk op grond, dat zij den vorigen winter op eigene kosten den veldtocht in Groningerland mede hadden moeten doen. Hij behoorde onder de Friesche Edelen, die op den 1sten Julij 1515 in de St. Vituskerk te Oldehoof den eed van huldiging aan Graaf Karel aflegden. Cammingha overleed in het jaar 1521, was gehuwd met Fouwel Emingha, en had vijf kinderen bij haar verwekt.

VAN DER AA